

Климатске карактеристике Титоградске области

(Одломак из необјављене монографије о Титограду)

Титоградска област је климатолошки доста сложена. Због свог положаја, који претставља додирну и истовремено сукобну линију ваздушних маса са планинским својствима са сјевера, сјевероистока и сјеверозапада, и ваздушних маса са маринским својствима са југа и југоистока, титоградска област има углавном измијењено средоземну климу.

Веома динамична циркулација ваздушних маса у титоградској области има своје специфичне узроке. Њен скоро изнимни локалитет предиспониран је компликованошћу рељефа. Да би се ово схватило треба се упознати са основним цртама извјесних законитости у атмосфери. Наиме: кад ваздух дуже времена мирује изнад неког мјеста, односно области, он добија извјесне физичке особине те области (у погледу температуре, влаге итд.). Међутим, кад је ваздух под утицајем ваздушног притиска, трења и центрифугалне силе приморан да се креће у хоризонталном правцу, он те своје особине мање или више губи и доноси ослабљене у предјеле у које долази, односно преко којих прелази. Према томе, хоризонтална ваздушна струјања изнад неког мјеста проузрокују непериодске промјене температуре, влажности ваздуха, облачности, а у вези са овим промјенама изазивају и извјесне метеоролошке појаве, као што су: киша, снијег и др.

Прије свега, познато је да је сунчева топлота основни стваралачки фактор у атмосфери. Због неједнаког прилива сунчеве зрачне енергије на разним географским ширинама земљине површине и неравномјерног загријевања и хлађења копна и мора у разним предјелима, у тропосфери се формирају ваздушне масе са различитим својствима. Те ваздушне масе имају хоризонтално простирање од више хиљада километара и премјештају се са једних области на друге у процесу велике атмосферске циркулације. У ваздушном кружењу постоје увијек струјања, која се граниче једна са другима, или која су састављена од ваздуха из врло ра-

зличитих предјела, па према томе и са различитим физичким особинама. Као приближно једнородна ваздушна маса сматра се она која има сличне особине у хоризонталном правцу. Таква ваздушна маса има своје одређено поријекло, односно своју историју живота. Зато она, прије свега, прима одређена својства области гдје се формирала и гдје је дуже времена остала непомична. Такав се предјел зове изворишна област.

На нашој планети постоје три основна типа изворишне области, и то: вода, копно, лед и снијег. Свака од њих има посебна дејства на ваздух изнад њих. Према томе, различите изворишне области и струјања ваздушних маса условљавају климе једне области.

Оивиченост Зетске равнице са три стране планинама и са четврте њена изложеност слободним утицајима медитеранске климе, условили су да се овај крај сачини као велики резервоар топлоте, прави врући котло у којему се услјед јаке инсолације и недостатака влажних, вегетативних површина јакко угријава земљина површина и доњи слојеви ваздуха. Утицај Јадрана пролази долином Бојане, преко Скадарског Језера и Ђемовског Поља, па преко Титограда у долину Зете.

За климу овога краја може се рећи да има жарка и сува лjeta и благе и кишовите зиме. Истина, за вријеме зиме има извјесних отступања, и то нарочито онда када дува сјеверни вјетар. Он проузрокује спуштање температуре до испод нула степени. У цјелини негативних температура има релативно мало, претежно у јутарњим часовима. Најниже температуре биљеже се у децембру, јануару и фебруару мјесецу. Преко дана и у тим мјесецима су веома честе погодне, позитивне температуре. Нема неких нарочитих температурних скокова из мјесеца у мјесец, температура константно расте до јула или августа када је највећа па онда сразмјерно опет пада, све до јануара, када се биљеже апсолутни минимуми.

Титоград, заједно са Мостаром, спада међу наше најтоплије градове. Средња годишња температура је $16,2^{\circ}\text{C}$, док су средње мјесечне: за јануар $6,6$, за фебруар $6,5$, март $10,4$, април $15,2$, мај 20 , јун 23 , јул $26,8$, август 26 , септембар $22,2$, октобар 16 , новембар 11 и децембар $8,5^{\circ}\text{C}$. Из овог прегледа се види да је највећа средња температура у јулу, те према томе овај мјесец претставља најкритичније доба у току вегетационе периоде. Збир топлотних степени износи од око 4.800 — 5.900 степени Целзијуса, док збир сунчаних часова у једној години износи око 2.700 . Најранији јесењи мразеви забиљежени су 25 новембра ($-0,5^{\circ}$), а најкаснији прољећни 8 марта (-1°C). Високе температуре имају много утицаја на титоградску област. И кад су средње температуре од 20 — 25° , у сушним лjetима врућине су тешко сносљиве, а поготову кад се температура погне на 30°C . Тим више, што у току дана нема захлађења ради провјетравања, јер су и ране јутарње и ноћне температуре доста високе. Максимална температура, која

је забиљежена у посљедњих пет година (средином јуна 1952 г.) је 40,6°C. То значи да Титоград има највишу јулску температуру у Црној Гори.

Овако високе температуре условљене се не само утицајем Јадрана него и положајем и структуром самог терена. Широко — котлински положај и оголићеност површине су веома погодни за угријавање. Горњи шљунчано конгломератични слојеви се толико угрију да вегетација у сушним мјесецима потпуно успори своје животне радње или угине.

У вези са овако великим температурама неповољна је и влажност ваздуха, која је од маја до октобра испод оптимума. Средња релативна влажност ваздуха је врло мала (63%, а креће се од 86,6%, као максимума, у мјесецу децембру, па до 39%, као минимума, у јулу.

Подручје Црне Горе је у погледу прогноза времена једно од најтежих и најзамршенијих у земљи. Предео од Орјена, Кривошија и Црквица све до Цетиња је најбогатији падавинама у Европи, док у сјевероисточно подручје Црне Горе пада мало атмосферског талога. Насупрот томе, интересантно је нагласити да област између ријеке Зете и Јадранског Мора спада у подручја са најчешћим грмљавинама у Европи. Годишњи просјек воденог талога у титоградској области креће се од 1073 мм., као минимума, до 2183 мм., као максимума, а просјек за 25 година износи 1739 мм. Просјечна количина талога по мјесецима у вегетационом периоду изгледа овако: април 124 мм., мај 119 мм., јун 21 мм., јул 44 мм., август 14 мм. и септембар 100 мм. Најкишовитији су мјесеци октобар, новембар и децембар, а најсувљи јул и август. Количина падавина у једном мјесецу у већини случајева одговара једној провали облака, која је забиљежена средином октобра 1927 године, када је за један дан пало 133 мм. талога. Кише углавном падају уз дување јужног вјетра, који долазећи од Мора доноси облаке. Наоблаченост у процентуалној вредности износи: за прољеће 4,2, за љето 2,7, за јесен 3,9 и за зиму 3,8, а број дана са падавинама креће се овако: у зиму 17, у прољеће 17, у љето 8 и у јесен 23 дана. Облачно вријеме се задржи све док сјеверни вјетар не изведри небо. Међутим, олујно вријеме настаје обично када сјеверни вјетар, враћајући јужне облаке, ниско их спусти. Оно траје у току године око 18 дана; зими 4, у прољеће 1, у љето 7 и у јесен 6 дана. Овакво олујно стање доноси преко зиме и хладноћу и најчешће снијег, који је у овом крају ријетка појава. Обично пада 5—6 дана у години.

Ако се за високе љетње температуре може рећи да су неподношљиве, онда се исто то може рећи и за сјеверни вјетар звани „сјевер“, који не само да потпуно осуши земљу и остави вегетацију без влаге, него је хладан и неугодан. Он врло често достиже брзину до 20 м. у секунди или 70 км. на сат. Из средњих вриједности вјетрова за посљедњих неколико година види се да

је највише дувао сјеверни вјетар „бура“. Његова просјечна брзина износи око 7 м. у секунди. Доминантан је и дува скоро колико и сви остали вјетрови у титоградској области. Други вјетар по дужини трајања је јужни вјетар. Од осталих вјетрова издваја се вјетар који дува са сјеверозапада, како по дужини тако и по његовој јачини. Остали вјетрови незнатно трају и не претстављају важан моменат у клими ове области. Добра страна поменутих „буре“ или „сјевера“, како га народ зове је у томе да не дозвољава велику влажност за вријеме јесени и зиме што је свакако у односу на велике количене падавина веома повољно у здравствено-хигијенском погледу. Он, такође, профилтрира и стерилизује влажни, нечисто засићени ваздух. Бура настаје као посљедица различитог загријевања ваздушних маса равнице и околних планина. Његову јачину у овој области условљава изнимна конфигурација терена. Дувајући са сјеверних планина он се спушта у уску, кањонску долину Мораче, одакле свом снагом излази и шири се по равници. Он нам редовито доноси ведро и суво вријеме. Обично почиње дувати кад се небо засводи јужном навлаком, те она за неколико дана потпуно разведри небо. Понекад је тај сукоб буре и јужине тако снажан да проузрокује право олујно вријеме. У народу се каже да сјевер дува обично 3—4 или 15 дана.

Послије буре по учесталости дувања долази јужни вјетар или како га народ назива „југ“. Он је за разлику од сјевера, благ и топао. Доноси облаке, а тиме и падавине. По јачини, много заостаје за буром. Више дува љети него зими, из чега се види да облаке не доноси увијек. Народни „прогнозери“ најављују промјену времена по његовом дувању. Погледом према Румији они предвиђају вријеме за неколико дана. Свака појава наоблаке од Румије указује на скору кишу.

Велики постотак вјетрова у току године (64%) је због тога, што метеоролошка станица биљежи најмања струјања у ваздуху. На основу тога би се могло рећи да апсолутних тишина скоро нема. Зими, свакога дана у јутарњим часовима јавља се лако пиркање сјеверног или јужног вјетра у виду лахора.

На ублажавању негативних климатских чинилаца у титоградској области у посљедње вријеме се доста урадило. Многе ближе површине око града су пошумљене те ће се тиме у скорој будућности обезбиједити дуже задржавање влаге у нижим ваздушним слојевима, односно ублажити несношљиве љетње вршине.